

05.11.2018

Ilmasto on kaikkien huulilla, mutta humanistit leikkivät kuurupiiloa

Atte Arffman ja Risto-Matti Matero

Ilmastonmuutoskeskustelu on viime viikkoina käynyt kuumana. Erityisesti IPCC:n (Intergovernmental panel for climate change) **ilmastoraportti** on saanut suuret massat jalkautumaan ilmastomarsille ja jopa ulkoministeri **Soinin pillastumaan liiasta "vuhottamisesta"**, mikä on varma merkki keskustelun painoarvosta.

Asia on kiistämättä tärkeä. Valitettavasti IPCC:n ilmastoraportti paljastuu lähemmällä tarkastelulla (lue: lukemalla) yllättävän yksipuoliseksi. Raportti on hyvin talouskasvuorientoitunut, vaikka moni tutkimus ja raportti (esim. ympäristötekijöiden vaikutuksia yhteiskuntaan käsittelevän **BIOS -tutkimusyksikön YK-raportti**) puhuvat vastakkaisen näkökulman tarpeellisuudesta. Raportin mukaan talouskasvu on jopa välttämätön perusedellytys ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi: vihreä teknologia vaatii investointeja, ja ilmastonmuutoksen väistämättömiä haittavaikutuksiakin vastaan toimii parhaana turvana markkinavetoinen vakuutus. Siihen nähden tuntuu yllättävältä, että media on ottanut IPCC:n raportin syleilyynsä lähes kriittittävästi.

Ennen kaikkea raportista, kuten keskustelusta ylipäätään, on puuttunut eräs merkittävä äänenpaino – meidän humanistien oma. Kuvaavaa IPCC:n teknis-taloudelliselle katsantokannalle on, että esim. kestävästä kehityksestä kirjoittaneiden yhdeksän asiantuntijan keskuudesta löytyi jopa viisi taloustieteilijää. Mukaan mahtui myös lakitieteilijöitä ja biokemistejä, mutta ei yhtään yhteiskuntatieteilijää tai humanistia. Jopa kulttuurisen muutoksen näkökulmasta kirjoittaneen asiantuntijan tausta löytyi fysiikasta ja – arvasittekin varmaan – taloustieteestä. (Kirjoittajien taustoja ei itse raportissa muuten mainita, mutta selvitimme ne käyttämällä huippututkijoiden suosimaa sofistikoitunutta tiedonkeruumetodia nimeltä "googlaus". Saman metodin opettelua voimme varauksetta suositella myös journalisteille.)

Kaltaistemme yksinkertaisten humanistien mieleen nousee tästä väistämättä kaksi kysymystä:

1. Onko ensisijainen tapa taistella ilmastonmuutosta vastaan todella tuotannon ja talouskasvun kiihdyttäminen, jotta vaurastuneet ihmiset saattavat ehkä ostaa tai olla ostamatta aurinkopaneeleita talojensa katoille? (Kyllä, tämä esimerkki löytyi raportin luvusta 4. Toki kyse on tällöin vihreästä kasvusta.)
2. Jos ympäristökysymykset ovat paitsi teknis-taloudellisia myös kulttuurisia ja sosiaalisia kysymyksiä (ja ovathan ne!), niin... Missä humanistit luuraavat?

Nämä näennäisesti erilaiset kysymykset palaavat itse asiassa samaan lähtöpisteeseen: ajattelutapojen yksipuolisuuteen. Jos ympäristöajattelu nähdään vain reduktionistisesti teknis-taloudellisina insinööriratkaisuina, jäävät ympäristökeskustelun sosiaaliset, mentaaliset ja kulttuuriset puolet varjoon. Mitkä ajatusmallit edistävät ja mitkä rajoittavat ylikulutuskäyttäytymistämme? Täytyykö loputtoman kasvun tavoite ottaa annettuna? Millainen ylipäätään on yksilön ja instituutioiden vuorovaikutussuhde kulutuskäyttäytymisessä?

Näihin kysymyksiin ei taloustiede voi yksin vastata. Me historioitsijat voisimme vallan hyvin osallistua keskusteluun vaikkapa tutkimalla, kuinka käsitykset ympäristöstä ovat muuttuneet, ja kuinka nuo muutokset ovat näkyneet taloudessa ja politiikassa. Tällöin huomaamme nopeasti, että ympäristöongelmissa on kyse laajoista mentaalisista ja sosiaalisista ajattelu- ja toimintamalleista, jotka olemme usein ottaneet annettuina.

Ympäristöajattelussa kaikki todella liittyy kaikkeen: emme voi aidosti vähentää hiilipäästöjämme, jos emme opi kyseenalaistamaan toiminta- ja ajattelumallejamme, miettimään arvoprioriteettejämme uusiksi, ja mukauttamaan instituutioitamme tähän. Tämä vaatii poikkitieteellistä lähestymistapaa sekä filosofista ja moraalistakin kysymyksenasettelua.

IPCC:n kohdalla ei välttämättä ole kyse pelkästään valtaapitäviä nuoleskelevien sykofanttien maailmankongressista. Raportin huomiot ilmastonmuutoksen hillitsemisen tarpeesta ovat yksipuolisuudessaankin oikeita ja hälyttäviä. Taloustieteellinen näkökulmakin voi olla mukana ilmastonmuutoksen torjunnassa, jos se istuu luontevasti näiden näkökulmien laajempaan verkostoon. Pikemminkin näkisimme, että meillä humanisteina on peiliin katsomisen paikka. Miksi me emme pidä ääntä itsestämme? Mielletäänkö ilmastonmuutos taloudellis-tekniseksi ja luonnontieteellisesti ratkaistavaksi kysymykseksi myös humanistien parissa?

Ympäristösosiologia ja varsinkin -historia ovat edelleen Suomessa suhteellisen marginaalisia oppiaineita. Esimerkiksi Jyväskylän yliopisto ei tarjoa opiskelijoilleen ympäristöhistorian kurssia ainakaan toistaiseksi – kuten ei tee moni muukaan suomalainen yliopisto. Meidän humanistien olisi aika herätä huomaamaan, että panostamme tarvitaan kipeästi ympäristökeskustelussa.

Humanistit! Missä piilossa me oikein luuraamme?

Kirjoittajat: Atte Arffman on toimijaverkkoteoriasta kiinnostunut ympäristöhistorioitsija, joka hurautti hurrikaaneihin ja kirjoittaa niistä nyt pro gradu -työtään. Risto-Matti Matero aloittelee väitöskirjaansa vihreiden aatteellisesta kehityksestä ja haaveilee aate-, ympäristö- sekä poliittisen historian yhdistämisestä yhdeksi kauniiksi paketiksi.